

Šilų grumtų karo lauko teismas

– Alpuliuk, a Alpuliuk...

– Kū, kūmule?

– Alpuliuk, duok ūsą – aš tave pabučiuosiu!

Du vyrai drūčiai apsikabino, mat drūčiai buvo įgėrę. O kiek čia tereikia, kada nuo kaitros, žmogus, alpuliuoji. Po bažnyčios išmetė po burnelę pas Miką, tada – jau širdingai išlydėti – pakeliui arbatinėj užpylė ant vaišių drungno birzgalo. Todėl ir – apėmė. Todėl – kojos pinasi, liežuvis neklauso, o Jonas tiek turi pasakyti Alpuliukui. Tam ir atlaidai, kad giminę pavaišintum, širdį jam atvertum. Kai Rudnioj atlaidai – Jonas visados šitep. Šį kartą jiedu su Alpuliuku išsiruošė į Dubičių atlaidus be žmonių, tos prilaikytų, kada kojos nepataiko keliavartėsna. Pačios dabar zyztų, gal ir nusibostų, bet su jom smagiau. O atsiveikinant kryžkelėj gražiai susistumdytų – Jonas su pačia temptų mielus kūmus pas save, šie spyriotųsi, kalbintų eiti pas juos viešnagėn, bet Jono su pačia būtų viršus, Alpuliukas su saviške pasipriešintų iš mandagumo, o paskui nueitų. Ant balkio, Jonas nuryja seilę, kabo palendrica, druskos baltėsiu pasidabruota, o ir jis,

gaspadorius, pasistengtų. Viskas kaip per atlaidus, žmonos žiūrėtų mierą, o čia dabar va – glitus silpnumas prakeiktai šliaužia blauzdom, krūtinę degina tuzinas sausrų, kad juos velniai tuos Miko pirmus lašus ir valdišką birzgalą priedo! Jonas net susiriečia, krūpteli, pro tavaravimą akyse staiga išdygsta sekmadieninė stirta bulvinių blynų, šnerves suku-tena dūmo kvapas... O rytas prasidėjo gražiai: susiruošė į atlaidus, pati jau priskutusi geldą, tarkuoja, keps, ir dabar šeimyna pavalgiusi bulvinių blynų su vereščėke, visiems teko lygiai po mėsos šmotą. Jonas įžengs, mergaitės puls būriu, myluos, visos kartūno suknelėm, šventadienės – ir tam vaizde pro alpulį Jonui taip gera, taip gera. Pernai vežė – neišvežė, mergaites išslapstė pas gimines, gyvulius išskirstė, pardavė, išskerdė, gal ir šiemet neišveš. O paskui bus kaip įprastai sekmadieniais po bažnyčios: mergaitės pasipila į kiemą pas vaikus, jis kopėčiomis ropščiasi ant aukšto – ten, už kamino, guolis, pataluose laukia žmona... Kodėl išėjo į Dubičius vienas? Ar vaikai būtų mirę iš bado, ar karvės visos aliai vienos užtrūkę? Išleido vieną pati, lyg nežinotų, kas nutinka vienam vyrui be pačios atlaiduose.

– Jonai, ar buvai sutikęs Labutį? – klausia Alpuliukas. Meiliai lyg tarp kitko klausia.

– Kū?

– Labutį.

Sutikęs – ne tas žodis. Ir dabar Jonui kūnas nueina pagaugais prisiminus Labutį Vilniuje. O juk toks malonus vyrelis tas Labutis – vis sutikęs sveikinas maloniai ir vis kiša ranką pasilabinti: labutis, girdi. Cūdai pono Dievo – Labu-

tis taria tau: labutis. Cukrus Labutis, ne žmogus, cik žiūrėk kad medum neišpaickiotų. Tos kelionės į Vilnių išvakarėse Joną stribų būstinėj tardė kiaurą dieną ir naktį. Matei Merki ir Vanaga? – vis Plyjevas su sunkia savo ranka kaip alksninė buožė, Ūloj pateg žlugtą mirkyta. Ar kalbėsi, bandite?! – Plyjevui visi banditai, o Jonas – naistrašniausias banditas. Nors Jonas Plyjevui ant akių, gyvena ant aukščiausio kalno vaikais apsikrovęs, tačiau – įsūdysiu tau dvidešimt penkis, bandite! Jonas – eigulys, o Plyjevui visi eiguliai banditai, visi su banditais napanybracia, visi su reikalu už tvarto eina sudraskę laikraštį, būtinai toje vietoje, kur didysis vadas ir mokytojas nupaveiksluotas. Be to, šiluos kap akys, bratuliai, užmato, kiek pušų – cik ciek Plyjevui ir banditų. Plyjevas Joną už nosies kuprą ir juodus plaukus vadina tai ingušu, tai čečėnu ar totorium – tuos usmiril, atėjo ir jums eilė, litovskije mordy, nedobytajos kontros! Kur Labutis?! – staugė Plyjevas. Koks Labutis? Aš jokio Labučio nepažįstu! Plyjevas kiša panosėn Jonui pistoleto vamzdį, keista – Jonui nebaugu. Koks čia gyvenimas, jei tave nuo ryto iki vakaro sekioja pats ar per šnipus plačiaveidis pilvotas Plyjevas? Pekla, o ne gyvenimas, kū, bratuliai, ir tu, kūmule Alpuliuk.

Varėnos stoty minių minios apsikiūtojusių su skarmalų, visokio skarbo ryšuliais, vilna, grūdų maišais, krankia pulkai varnų, rusai vagys linksmi padeda užsiropšti ant stogo: nesumokėsi – nustumsim, jedreni feni, diadenka. Jonas nuduoda negirdįs – už ką ir kuo mokėti. Vagims įdomi jo skranda, o Jonas spaudžia delnu tą vietą, kur girininko raštelis su atleidimu nuo darbo. Plyjevas dabar tardo girinin-

ką, švaistosi pištalietu, bet Jonas turi dokumentą. Jis parveš šeimynai duonos. Vilnius – oho go Vilnius, tai ne Varėna ir ne Merkinė, kur žvirblis grūdo neatkapstys, na ir Alpkukas, ir Antanas, ir kiti susiedai, pavargę, tas teisybė, bet grįžo su cukoriais ir keliais bakanėliais duonos, tik imk, pabučiuok duonelę šventą ir kirsk su šeimyna iki kitos, dėkui girininkui, kelionės į Vilnių.

Trečią dieną – pasigrumdęs kilometriniuose eilėse, ši tą pardavęs ir išmainęs Podhalės turguj – Jonas su pusmaišiu duonos kepaliukų iriasi stoties linkui. Iz teatra na dopros, sako Plyjevas jam mintyse, ir taip skaudžiai Jonui akis režia smėlynas palei baugų kalną, kur atveža lavonus, kur nekal-tus žmones daužo ir kankina, pačios suklupdytos mergaitės priešais stribų būstinę, ir ji klūpanti, su nusismaukusia skarele, išdrikusiais plaukais. V Sibirj vas, gadiny! V Sibirj!

Čia Plyjevo nėra, sako sau Jonas. Nuo Aušros Vartų iki Didžiosios, Pilies gatvių visur kėpso riogso griuvėsiai, žygiuoja tarškindami katiliukais kareiviai, nepabaigiamai rėkauja plonais balsais savo katiušas.

Šaltis žvelgia Jonui į nugarą. Nykuma. Šaltis žvelgia Jonui į sprandą... Neapsikentęs atsigręžia – ir staiga pamato Labutį. Šis prieina ir tyliai sako:

– Labutis, eiguly Jonai.

Jonas tyli ir žvelgia į Labutį.

– Tai, sakai, indavei mus Plyjevui, – dar tyliau sako Labutis.

Čia, Vilniuje, nėra Plyjevo, užtat yra savas, yra Labutis – ši mintis tokia baisi, kad Jonas nė nepajunta, kaip pasileidžia

bėgti. Jis išsigelbės, jis grįš namo! – atgavęs amą klausosi pašėlusio širdies plakimo Jonas prie Katedros. Tik čia atsi-
gręžia – minia, praeiviai, ramu, Labučio nėra. Užvalgo duo-
nelės, numeta trupinių balandžiams, apsiramina. Labutis
nedrįs čia jo ieškoti, persekioti, o grįžęs namo – jis perduos
vyrams, kad neteisybę porina apie jį...

– Sėdėk! – staiga išgirsta balsą.

– Aš nekaltas, aš nieko Plyjevui... Surado eiguvoj, mušė,
bet aš...

– Labutis, išdavike. Karo lauko teismo sprendimu tu,
Jonai, esi nuteistas myriop. Čia, Vilniuj, nesu vienas, nemė-
gink sprukti. Sek paskui mane, išgama!

Jonas neprisimena, kaip ištrūko iš kibių maloniojo žmo-
gelio Labučio rankų, kaip nusigavo į stotį, gal skrido oru
pats, gal nešė jį su pusmaišiu forminės duonos gailestinga,
šturmuojanti traukinį minia, kol atidavė ant vagono stogo į
nagus rusų blatniakams: plati diadenka, poka my dobryje.

– Tai ar buvai sutikęs Labutį? – švelniai klausia dabar jo
Alpuliukas to maloniojo žmogelio Labučio balsu.

Bet kuo čia dėtas Labutis, jei jiedu su Alpuliuku grįžta
iš Dubičių namopi, tuoj prie kryžkelės jis pavadins brangujį
kūmą nepasididžiuoti ir eiti su juo į Rudnią... Bet Alpuliukas
sustojęs ne taip... Ne giminiškai Alpuliukas sustojęs, topteli
Jonui.

– Ruoškis.

Jonas tingiai numoja ranka lyg gindamas savo ramybę
nuo įkyrios musės. Gintarine žiedų našta svyra lubinai, juo-
dai raina kamanė zūkdama veja rudą bicinaicį, akis gadi-

na kitų lubinų – mėlynžiedžių, kuriuos girininkas vadina svetimais šilui – mėlynumas, bet čia ne tas linų mėlynumas, džuginantis širdį. Reikės pas Todorę linų užsiprašyti, Rudnios smėlynuose nedera, gi grumtuose linai... Bene paskutinį kartą šiemet kukuoja gegutė, klykteli vanago genamas varnas, o šiaip visa ir visur miegti nuo kaitros. Miegti... Šutina, bratuliai...

– Karsiu aš tave, Jonai, – ramiai, kasdieniškai ramiai sako Alpuliukas, lyg Jono korimas būtų toks įprastas jam ir visiems svieta Jonams reikalas, ir traukia iš kišenės ploną ploną ilgą ilgą pakulinę virvelę. – Nebijok, nenutrūks, čia pakorimui tinkamiausias daiktas.

Čia Alpuliukas, mano kūmas, ramiai galvoja Jonas. Abudu einam iš atlaidų. Dubičiuose buvom pas Miką. Mikai, rūpūže, kuo tu mus girdei, Mikai... Čia tas pats Alpuliukas, nudžiunga Jonas, mudu abudu traukiam iš atlaidų, kiek per daug luptelėjom, tas teisybė, betgi Alpuliukas geras, ne koks paršo koja... Pavasarį Alpuliukas nebrangiai išguldė tekį, eržiliuką, išsikepė pautus ir rijo rijo, aš tai – ne, nors siūlė siūlė Alpuliukas, kad gardu, Jonule...

– Įvykdysiu aš tau, Jonai, mirties bausmę. Kaip Niurnberge, pakariant. Eikš, Jonule. Na eikš!...

Kojos regis augte įauga į žemę – Jonas mato, kaip Alpuliukas meiliai šypsodamasis artinasi su virvele, apraizgalioja pirmiau sau rankas – kaip meitėliui šnipą, smogia paširdžiuosna mintis Jonui, viską daro ramiai, apgalvotai, gospadoriškai – didelio čia daikto rišti kūmą, juk panašiai, kaip riši avį ar paršiuką važiuodamas į Zobalatės turgų, o

Zobalatė – tai Užbaliai, ir tas miestas yra Gudijoje, bet riša kiaulę už šnipo pardavimui ar skerdžiant...

– Jei girtas, tai!.. Paleisk, durniau!

– Aha, mes jam durni, – įsižeidusio žmogaus balseliu porina Alpuliukas, jo didelis Adomo obuolys gurkt aukštyn, gurkt žemyn, skruosteliuose raudoni obuoliukai, – o kai kas tai labai protingi, Lietuvą išdavinėti protingi!.. Mirkie, Lietuvos išdavike! Šilų grumtų karo lauko teismo vardu!..

Kratydamasis slogučio, visais visais Krakelių akmenim užgulusio krūtinę, užtemdžiusio akis, užgožusio šitą žydingą, kvepiantį, siūruojantį amžina gyvastimi šilą su saule, medžiais augalėliais ir nustebusio miškinio vieversio giesme, kuri nutrūksta dabar, šią akimirką, aukščiausioj, laibiausioj gaidoj, Jonas puola į priekį – jis stipresnis, nublokš Alpuliuką, papurtys jį, pasakys: rupūže, baik juokus, Alpuliukas nusikvatos, saulė iš juodos virs skaisčia, Alpuliukas nusikvatos, kad gražiai pasijuokė, o jis, Jonas, žaltys, ėmė ir patikėjo, – tik jaučia: Alpuliukas raizgo jį, vis stipriau ir mikliau raizgo, kol suriša, ir veda prie kreivos pušaitės, ją dar labiau sukrevino Jono nukirsta šaka per šventą Kazimierą, kad netrukdytų arkliui tempti rąstą, ir niekam dabar dėl to nei šilta, nei šalta, anei grumtams, kū tu, anei šilams.

– Mirk, Lietuvos išdavike! – ant viso šilo ir ant Sienybės brūzgynų glūdumos suriko Alpuliukas.

Buliaus akys pritvinko krauju, – Jonas trenkė galva Alpuliukui į paširdžius, vyrai susigrūmė, kažkas sustaugė šile, kažkas sudejavo... Jonas primygo Alpuliuką prie žemės, iškėlė abu kumščius:

– O dabar atrišk! Atrišk, rupūže!

Alpuliukas išspjauna kruvinas seiles:

– Du dantis išmušei, kūmule, – šluostosi šapus, smėlį nuo amerikoniško rudo savo švarko, dėdės atsiųsto iš Amerikos mainų.

O tada pravirksta:

– Dabar tai tikrai išduosi mane Plyjevui.

– Ni šagu nazad! – užrinka iš krūmų Plikynukas. Akys apvalios, išsprogusios ir kvailos. Baltos blakstienos kaip paršiuko, tik kad ne mėšlinos. Meistras prisisriaubti prie naminės bravoro, bet šįsyk, keista, blaivus kaip kiaulė.

Tuoj jiedu apsikabins kaip kūmas su kūmu, ir uždainuos, uždainuos iš viso vieko ir iš visų plaučių, linksmai, kaip moka giedoc tiktai jiedu, tada atsibučiuos ir nueis kiekvienas kas sau į visus keturis vėjus, o gal Alpuliukas sugrįžęs pakars Plikynuką, o gal nekars – ir abudu juodu, kūmai, išgers, kad pražūtų visi Plyjevai, smaugia, kotavoja žmogų, gyvenimo per juos nėra, ir visi visi Plikynukai... Ot tai gyvenimas prastam žmogui, sakau. Veža, žudo, o dabar – nuo šių Dubičių atlaidų – dar ir karia mylimiausių kūmų rankom...

– Gal turit, – klausia Plikynukas, ir pro jo ausis raudonai prasišviečia saulė.

Kūmai neatsako, puola bėgti, o Plikynukas nesako – ni šagu nazad.

Ant šilo nusileido dar didesnė Dievo palaima.

Ant ulyčios Jonas akis į akį susiduria su Plyjevu.

– Nu kak vaši banditskije dela, – klausia Plyjevas. Žiūri, kaip tolsta Jonas, kaip užlekia ant savo kalno. – Į kitus są-

rašus šį kontrrevoliucinį elementą būtinai įtrauksim, fakt
kak blin.

O namuose visi seniai papietuję. Tuščia, ramu. Jonas už-
lipa kopėčiom ant užlų, godžiai įkvepia pakulų, senų rizų,
patalo kvapą.

– Tu, – mieguistai sako žmona.

Jonas neatsako ir godžiai – lyg paskutinį sykį – apkabina
žmoną.

– O ką... Alpukas...

– Kaip tai ką. Kūmas Alpuliukas. Alpuliukas yra kūmas.

O už šilo savo kieme Alpuliukas ilgai ilgai kapoja malkas
giriniu savo kirviu ant ilgojo koto. Rodos čiuplūtis – o kad
kirs, kad kirs. Uch čekšt, uch čekšt.

– O ką Jonas, – teiraujasi žmona.

– Jonas kaip Jonas, – atsako Alpukas ir užgula kopūstus,
o prisirėbęs tyli. Murkso lyg katinas Alpuliukas.

– Kaip atlaidai?

– Atlaidai kaip atlaidai, – atsako Alpuliukas.

Tyla vienoj pirkioj ir kitoj.

Gylių varmų ir visokio brudo šiemet prisiveisė, bratu-
liai!.. Pabeiga svieta, šitep šutina!

Jonas ir Alpukas rezginėm prisigaudę strazdų, pasikeps
lauže su bulbukėm, o kerdžius ilguoju botagu pertraukia
abiem piemenim per pakinklius, kam išganė vasarojų...

– Ateis skolint rugių, bulbių pavasarį, o skolės neati-
duos, – sako Jono žmona, o Jonas tyli, ir ji atsidūsėja: skolins
Alpukas – neatiduos Alpukas – ba šutina...